

Зоя ПАДЛІПСКАЯ

“КАБ ЗАСТАЦЦА Ў НЯЗМЕННАЙ ЛЮБОВІ – ТАБЕ!”

ДУХОЎНЫ СВЕТ ЛІРЫЧНАЙ ГЕРАІНІ ЯЎГЕНІІ ЯНІШЧЫЦ

Сёлета 20 лістапада
палескай птушцы беларускай пазії
Яўгеніі Янішчыц споўнілася б 55 гадоў.

Распрыгліся трывожная эпоха.
І коўсны дзень – туман і адкрыццё.
І шчыраўніцай свеціцца Галгофа,
Калі яна – сапраўднае жыццё.
Пра Галгофу.

Яўгенія Янішчыц з самага пачатку творчасці, эмаксынай, імпульсіўнай, звярнула на сябе пільную ўвагу крытыкі. Пра паэтку з цікавасцю і захапленнем пісалі Р. Бярозкін, Дз. Бугаёў, У. Гніламёдаў, П. Дзюбайла, С. Лаўшук, М. Мішчанчук, С. Калядка і інш. У вобразе лірыйчнага героя выяўляецца ідэал самога творцы, і таму праз разгляд духоўнага свету лірыйчнай герайні паспрабуем наблізіцца да спасціжэння загадкавасці лёсу Я. Янішчыц, спазнаць яе таямніцу.

Лірыйчнай герайні ранняга зборніка “Снежныя грамніцы” (1970) – сціплая вясковая дзяўчына, якая жыве прадчуваннем блізкага шчасця. Яна рамантычная і адначасова рэальна ўспрымае жыццё, імкнецца да таго, адзінага, якога яшчэ не сустрэла:

Прыплыву да цябе аднойчы
Праз свае летуценні дзявочыя... [1, 46].
Прыплыву да цябе аднойчы...

Паступова акрэсліваецца вобраз каханага, далёкага, невядомага, але такога жаданага. Яна нечярліва імкнецца яму настустрч, перажывае, хвалюеца, спрабуе зразумець, хто “забраў яе светлы сон”. Мы бачым лірыйчную герайню вершаў Я. Янішчыц яшчэ шчаслівай дзяўчынкай, быццам назіраем, як яна ходзіць ля любімай Ясельды “сінім днём” і дыхае ёй у твар “белы вецер”. Яна жыве прадчуваннем кахання:

Ты пакліч мяне. Пазаві.
Там заблудзімся ў хмельных травах,
Пачынаеца ўсё з любві,
Нават самая простая ява [6, 31].
Ты пакліч мяне. Пазаві...

Аднак было б памылка думаць, што толькі радасна і светла на душы ў дзяўчыны. “Напэуна, ішчасце ў мяне не па ўзросту”, – услухоўваеца яна ў сябе і адчувае “балючую адзіноту / І давер дзіцячы, / І сталую цноту, / Навальніцу ўдач, крагалом бяды” [6, 22]. Лірыйчнай герайні прадвызначае свой шлях – шлях адзіноты і вернасці свайму каханню: “Пакуль жывеш – і я жыву / Святлом і адзінотаю” [“Разлука ўпала на траву...”; 6, 31]. Дзіўная, непрадказальная, яна спявае разам з прыродой, і прырода чуе яе звонкае “Люблю!”, на якое адгукаюцца палі, лясы, дубровы. Непрыручанаю птушку ўвайшла Яўгенія Янішчыц у беларускую пазію.

У другім зборніку “Дзень вечаровы” (1974) пераважаюць светлія матывы. Сэнсам жыцця Яўгеніі Янішчыц становіцца яе маленкі сын Андрэйка, якому прысвечаны многія вершы. На душы чыста і хораша: “Яснымі вочекі сына / Ў свет облачынка плыве” [“Колькі па свеце схадзілі...”; 6, 38]. Аднак тут ужо выявілася больш моцная, чым у першай кнізе, нотка трывогі:

Яшчэ зазімак і не сніўся,
Хоць ліст азолены спадаў.
І па зажураных садах
Барвова вецер мітусіўся [6, 40].
Яшчэ зазімак і не сніўся...

Дні герайні заастаюць (але толькі яшчэ напалову!) багуном і цёрнам. І гэта насярочвае. Душа больш настойліва “шукае слова”, а “агонь невыпадкова” апальвае “вольнае крыло”. І пытаема герайні:

...Скажы,
Скажы мне:
Што я значу
У душы разгубленай тваёй?.. [6, 45].
Калі агонь невыпадкова...

Гэты самы матыў развіваецца ў трэцім зборніку “Ясельда” (1978). Застаўся вобраз непрыручанай птушкі, адчуваеца любасць да жыцця, да светлыні, але ўжо няма той безагляднай радасці, якой былі на поўненых вершы першай кнігі. Пераважаюць больш сумныя інтанацыі, роздум над сэнсам жыцця, сваім месцам у свеце.

Каханы цалкам увайшоў у жыццё лірыйчнай герайні: “я – гэта ты”. Адносіны з ім упłyваюць на яе паводзіны, учынкі. Вярэдзяць душу ўспаміны. Зноў і зноў герайні разважае пра жаночы лёс, прыгадвае

рукі каханага, яго далонь – гарлачык, які мог “студзіць лоб гарачы” [“Дай бог з табою мне не сустрацаша...”; 2, 42].

Сэнс жыцця жанчына бачыць у кроўнай сувязі з роднай зямлём. Па іх, вясковых простых людзях, яна звярае свой крок, і, адчуваючи боль і роспач у каханні, прыходзіць да высновы, што жыццё не ўда-лося. Глядзіць на вышытыя матуляй падушкі, на якіх, быццам на сенажаці, цвітуць кветкі, і зрываетца з вуснаў шэпт: “Ты даруй мне, мама, што мілому / Так, як ты, / не ўмее мякка слаць” [“Для сваёй адзінае дачушки...”; 2, 44].

Здаецца невыноснай цішыня, дзе зацята маўчыць тэлефон: “Працяжнікамі – расстанне / Паміж Вамі і мной” [“Калі маўчыць тэлефон”; 2, 57]. Балюча ад расстання з каханым. Лірычная герайня ўспрымае ўдары лёсу як наканаванне звыш, але, тым не менш, з годнасцю спраўляецца са сваёй адзінотай:

Пажадаю імклівай хады.
Не спаткаю ужо, не спытаю.
...Капытамі на снезе сляды –
І на волі маёй – капытамі [2, 106].

Ні на міг, ні на век – не твая...

Ва ўяўленні чытача ўзнікае бяляюткі снег, здрата-ваны капытамі. Невыпадкова паэтка выкарыстала такую метафару. Снег асацыюеца з чистай душой герайні, па якой вось так прайшоўся лёс. Зноў і зноў жанчына асэнсоўвае былое. Дапамагае выстаяць і выжыць, не зачарсцвець душою родная рака Ясель-да. Рака падтрымлівае яе, дае сілы.

Лірычная герайня Я. Янішчыц – адналюблока, якая жыве і імкнецца да реалізацыі унікальнага сэнсу свайго жыцця, чым стаў для яе каханы. Былое каханне ўплывае на яе паводзіны і ўчынкі. Яна просіць у Бога сілы “да самае магілы / Любіць і слухаць” таго, адзінага. Жанчына разумее, што яго няма побач, і прыкладае вялікія намаганні, каб забыць яго. Не ўдаецца. Знікаюць, “растаютць” толькі очы, якімі некалі так закахана ён глядзеў на яе.

Праходзіць час. Нарађаючы новыя спадзіванні, чаканні: “Абяцаю ў лепшым сне / Мы яничэ сустрэнемся з табою”. Лірычная герайня пераадольвае прыкрае пачуццё рэўнасці і знаходзіць у сабе сілы жыць далей, знаходзіць сэнс жыцця ў творчасці.

Верш пачынаецца са шматкроп’я, быццам толькі што вялася размова з любым чалавекам:

...І тая, што даўно завецца Вашай
І з Вамі да балючага грудка,

Навек не адхісне майго бясстрашиша
І не закрэсліць роўнага радка
Рукі маёй... [2, 113].

...І тая, што даўно завецца Вашай...

“Вось і лета маё на схіле...” – прыходзіць да высновы жанчына: “Колькі ж тога гаркавага мёду / Засталося цяпер на дваіх?” [“Вось і лета маё на схіле...”; 6, 71]. Аднак шчаслівае каханне прынесла столькі свята і шчасця, што яна дазваляе сабе сказаць:

Я сёння настолькі багата,
Што ўжо не баюся збяднечы! [2, 117].

Няпрауда, ужо не сумую...

Як адзначае крытык Марыя Панкова, “глыбокі лірык, яна ўсё і ўсіх прапускала праз сэрца. Інакш не ўмела. Не магла. Інакш – не было б гэтай пранізліва-тонкай, нябеснай паэзіі. Проста не было б тады Яўгеніі Янішчыц! Яркай, як узыход сонца, самотна-одумнай, як само змярканне, на трагічным схіле свайго жыцця” [6, 17].

Лірычная герайня наступнай кнігі “На беразе пляча”(1980) – жанчына, сэрца і душа якой таксама поўняцца то пранізлівым каханнем, чыстым, як ранішні росны луг, то горыччу ад стратай.

Асабліва балюча чыталь лісты маці ў паэме “Я гадны Хутар”: “Дзень добры, маё дзіцяцька. <...> Прашу, болей глядзі за сабою: Ведаю, адзінота – яна гняце. Назірала табе дзівасілу і зверабою, а то свецишся ўся, як абраз у куце. Думай ўсё ж за сабою найперша, глядзі на свет гэты больш веселяй” [3; 22, 24].

Зноў герайня ў перажываннях і супярэчлівым настроем. Свайму былому, перажытому яна дае назыву “сенакосная глуш”:

Сенакосная глуш.
Сенакосная ціш паміж намі.
Сенакоснае слова
Яничэ засталося пры мне [3, 38].

Я семнащатці год...

Эпітэт “сенакосны” дапамагае ўявіць, як адмірае каханне. З гэтым словам асацыююцца слова “ціш”, “глуш” – як адчуванне безвыходнасці. Набыць душэўны спакой дапамагае памяць: “З табой і без цябе / Я прывыкаю жыць”. “З табой” – гэта памяць, “без цябе” – дзень сённяшні. Але дагэтуль «тчэцца сцежка праз “было!”»...

Як ні парадаксальна, герайня можа адчуваць свайго каханага нават на адлегласці: “Твою журынку на шчачэ / Адчуць за тры кварталы” [“Ранішніе”;

Зоя Іванаўна Падліпская – навуковы супрацоўнік лабараторыі тэорый і методыкі навучання мовам і літаратуры Нацыянальнага інстытута адукаты. Аспірант кафедры беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Закончыла Слуцкае медыцынскае вучылішча (1983), БДПУ (1994). Працавала настаўніцай беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 10 г. Слуцка, начальнікам вучэбна-метадычнага аддзела выхавацічай работы Мінскага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукаты. Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 2001 г. Аўтар кнігі паэзіі “Палон нябесаў” (1998).

б., 99]. Ѕі яшчэ верыцца, што ўзаемнасцю, шчырасцю можна ўсё паправіць:

*Гусё, што знікла, быццам дым,
Што ў цішыні наспела, –
Цяплом тваім, святлом тваім
Перапісаць набела! [6, 100].*

Праз успаміны, аналіз колішніх адносінаў лірычнай герайні прыходзіць да асэнсавання ўласнага “я”:

*А ён маўчыць, далёкі той мужчына,
Яму на скроні снегу намяло.
Яго кахала дзіўная жанчына,
Яму дарыла дзіўнае свято... [3, 86].*

З якой вясны...

Вочы, напоўненая слязамі, як “два азерцы”, разуменне таго, што “суцяшаць не трэба”, адчуванне таго, што “познашкадаваць” – такая яна цяпер (верш “З якой вясны...”). Многае давялося перажыць, але шчасця так і не знайшла. “А што ж было з маленькім сэрцам / I нёс куды вясновы шал?” – пытаецца герайні ў вершы “В ольна я жанчына” і гаворыць, што ў расстанні дарогі “нняўтульныя” і нібыта свабода не патрэбная: яна не цешыць, калі няма супадзя душы са светам:

*Навошта ж воля для жанчыны,
Калі ёй цэлы свет чужы! [3, 54].*

Каханне лірычнай герайні прасякнутае найвялікшым болем, але яна не хоча змірыцца з гэтым. Праз іскравыя эпітэты передаецца стан яе душы: цвет – белы, лёстачка – хісткая, квет – мройны, каліна – горкая, лета – шчаслівае, гронка – агнявая, агромленая. Боль і горыч передае метафора “агнявою агромленай гронкай / Паўстаю на ўспамінак душы” [“Гэта, мілы мой, лёсу насмешка...”; 6, 119]. Радок, здаецца, не прамаўляеца – крычыць: “Мой, да кроўелькі мой, i – чужы”.

Вядома, што час – найлепшы лекар. Паступова герайні спраўляеца з самотаю. Ласкова, сцішана называе яна свайго каханага жураўлём, а сябе – журавінкаю і запрашае ў “журавінавырай”. Слова “журавелю”, ужытае ў клічным склоне, перадае цеплыню і шчырасць у адносінах да каханага.

Жанчына разумее, што застаецца адна. Гаркота, самота сціскаюць сэрца, але душа лечыцца еднасцю з роднай зямлёй, успамінамі пра аднавяскуюцаў.

У вершы “Любіце не вясны...” герайні цвярджае, што надзея яшчэ жыве. Як загад, гучыць радкі:

*Ты яшчэ выжывеш, беднае сэрца,
Толькі спагады сабе не прасі! [3, 90].*

Прадбачаннем свайго лёсу, болем, адчаем прасякнута наступная кніга – “Пара любові і жалю” (1983). Лірычную герайню ахапіў адчай:

*Ні гукам, ні званком не адгукненіся.
Атутліць колкай памяці сувой.*

Праз лёс мой

ты, як бура, пранясецца,
І дождж размые родны воблік твой [3, 54].

Адчай.

Яна, як птушка, то сягае ў вышыню, то кружыць і кружыць над гняздоўем. Сэрца яе напоўненае паку-

тамі: “Скажы, што ты – на міг, / А не навечна. / I да пакут мяне / Прыгавары”. Здаецца, што такое трывожнае каханне прыносиць ёй асалоду.

Гераіня не жадае збавення ад сваіх пакутаў, не жадае “познай лепшай любові”. Здавалася б, здзекі лёсу маглі б выклікаць у яе самашкадаванне, але яна гэтага не хоча.

Жанчына імкненца выдаецца за рэальнае, марыць пра простае жаночае шчасце. Так узікае вобраз жытнай жанчыны, у якім – уяўленне паэткі пра гармонію чалавечага духу і прыроднага хараства: “Клічаць ты не ценъ мой горкі, / А з жыста – жыстыю! – мяне” [Набытак шчасця мой бяспрэчны...”, 4, 153].

Імпульсіўнасць харектару паэткі адбілася ў паводзінах яе герайні. Ад кветкавага берага маладосці яна прыходзіць да апошняй мяжы – мяжы безвыходнасці. Немагчыма стрымаць у сэрцы расчараванні, трывогі. Лірычная герайні лічыць, што адзінота – расплата за тое найвялікшае шчасце, якое адчуваляе са сваім каханым. Яна прымае адзіноту як наканаванне лёсу. И ўсё ж часта пачуццё адчува ахоплівае яе. Ёй не стае той адзінай рукі, у якой “радасць i сіла”. Жанчына імкненца да кахання і адчувае сябе пакінутай, забытай, непатрэбнай:

*Страшна ўвечары жыць
З незагойнаю ранай.
Ты сказаў: “Адбаліць,
Заставайся каханай” [5, 185].*

Застаюся каханай!

У апошніх радках верша паказваецца той шлях, які, здавалася б, павінен вывесці жанчыну з тупіковай сітуацыі. И ў адказ на просьбу заставацца каханай гучыць цвярдзянне: “Застаюся каханай!”.

Вобраз каханага асасцюеца з вялікім болем, прынесеным гэтым каханнем. Яўгенія Янішчыц пісала ў апошняй кнізе таму, каго абрала сэрцам навекі: “Табе, мой боль, табе – i больш нікому! / Яй перад смерцю вымаўлю: люблю” [“То цёмны бор, то рэдзенькі лясоначак...”; 6, 185].

Свайго каханага лірычная герайні параноўвае з жоравам, а сябе – з сініцай. Яна прыходзіць да высновы, што разам ім не жыць, разам ім не пасяліцца. Примаеца, як выйсце ў дадзенай сітуацыі, рашэнне: “Прыпадаю да нябес”.

Яна жыве “высока і далёка / Ад мітусні, хлусні і звад”. Ды скроў ціхі вечар чуеца сухое, як стрэл, “Жыві адна!”:

*Што ж, і сама я ўразумела:
На вуснах з горыччу свята
Жыву нняўтульна і няўмела
З нязменнай прагаю крыла.*

Набытак шчасця мой бяспрэчны...

І зноў успаміны вярэдзяць душу. Хочацца пачуць у тэлефоннай трубцы тое пытанне, якое прымушала радасна біцца сэрца: “Дзе ты прапала?” Разам з пачуццём горычы з’яўляеца пачуццё лёгкай іроніі:

*Іду на левай старане,
А ўсё глядзжу – на правую...*

*Ідзеш на правай старане,
А ўсё глядзіш – на левую [4, 157].*

Двое.

Да ліръчнай герайні прыходзіць разуменне таго, што “чужсы агонь вяртаць, / Як над сабой смяяцца” [б, 178]. Яна не хоча, каб ён, заручаны з другою, на-ват набліжаўся да яе. А сэрца, поўнае любові, не вытрымлівае разлукі:

...Хачу цябе здаля
Трымаць навідавоку [6, 178].
Пявучая зямля...

Адчуваецца, што жанчына стамілася, але не скрылася лёсу. З пачуццём годнасці, самапавагі, яна не ўмее прасіць, вымольваць пяшчоты. І цяжка ёй “гор-дую голаў настіць / У горкім сутонні самоты” [“Сухі і маланкай апалены ствол...”; б, 180]. Ратуюць вершы. Творчасць становіцца сэнсам жыцця.

Вобраз ліръчнай герайні супадае з вобразам са-мой паэткі:

Адкуль ты ўзяй, што я цяпер сумую?
Мне ў самы раз
Над песняй шчыраваць [6, 181].
І грэшныя чарэшні маняць сокам...

Герайні помніць слова, ласку каханага. Дзе б ні знаходзілася, яна “між усіх” шукае яго. Вобраз каханага сатканы з “белага туману і зары”. Ніколі яе жаночае сэрца не знала такай самоты і тугі, каб яна “да белгай сцежскі прыпадала, / што бязыць няве-дама куды” [“Гэтак мне яшчэ не выпадала...”; б, 182]. Гэта кульмінацыйны момант жыццёвага шляху ліръчнай герайні, яе існавання ў адзіноце, без спада-рожніка жыцця, без узаемнага кахання.

Усё часцей у вершах сустракаецца вобраз сэрца, з якім жанчына вядзе размову, як з жывой істотай. Нават прырода, якая раней была ахоўніцай і крыні-чай натхнення, ужо не ратуе ад пачуцця найвялік-шай самоты:

Мне зялёной журбы не займаць.
Дакаўліся, сэрца, з табою:
Цішыня. І азёрная гладзь [6, 183].
Цішыня. І азёрная гладзь...

Паціху западае ў душу жоўтае лісце, залітаюць сняжынкі ў сэрца, а ў твар усё ж дыхае “празлеска пяшчоты”. Зноў і зноў ліръчнай герайні задумваецца над сэнсам свайго жыцця. Лёс яе апавіты і свят-лом, і скрухаю. Першымі маршчынкамі кладуцца на твар “горкія песні”. Уражвае парайднанне, ужытае паэткай, каб перадаць усю моц пачуцця:

Лягчэй пушынкі і мацней малітвы
Была мая пяшчота да цябе [6, 184].
Святым і скрухай лёс мой апавіты...

Здаецца, больш няма сіл трываць разлуку. Жан-чына здольная на ўсё, “нібы на плаху”, схіляе гала-ву перад любым. І няхай ён скажа “бязглаздзіцу”, нехай прыгаворыць да пакутаў, яна будзе “нават гэ-тым словам раба”. Ёй хочацца сустрэць каханага, што “коожную рыску разгладзіць на твары”.

Шмат за гэты час перадумала, пераасэнсавала яна:

Спрабую ўласны боль забіць
Спакойнімі вачымі.
Прасцей жыву, чым можна жыць.
Складаней – чым магчыма.

Няроўнай дарогай ідзе герайні. Яна разумее, што

цяпер у адносінах з каханым пануе “і лёд руکі і вы-мушаны смех”, але ўсё ж адчувае сябе шчасліваю: “было ж!”. Зноў (у які раз!) апявае пакутніцкае шчасце, зноў чакае цуду:

О мене хапіла б
Ласкавага слова,
Калі б Яго
Сказаў
Адночы
Ты! [4, 170].
Мы дзесьці размінуліся...

Пік і болю, і мудрасці – апошні зборнік вершаў Яўгеніі Янішчыц “Каліна зімы” (1987). Кніга быц-цам аберагае ад душэўнай слепаты і глухаты, робіць нас чысцейшымі.

Ліръчнай герайні ніяк не можа змірыцца са стра-таю каханага:

...Прымераю адзін пярсцёнак даўні –
І, нібы варам, палеу апячэ [5, 39].
Пярсцёнак.

Ратуе паэзія, рашэнне сцвердзіць, рэалізаваць сябе ў слове: “...Пісаць, нібы ісці пад лёд, / Каб по-тым зноў узняцца ў слове!” [“Не прад’явіць віны пасля...”; 5, 65]. І ўсё ж каханы – насуперак усяму! – блізкі і жаданы. Любага можна пазнаць па вачах, шукаць па вачах, адчуваць па вачах. Сэнс жыцця жанчына-адналюбка бачыць у каханні. Ён адзіны, і няма падобных да яго, хоць шмат у прыродзе пада-бенства.

Жанчына то адкрыта гаворыць пра свае няве-р’е, безвыходнасць, то з аптымізмам глядзіць у бу-дучыню:

Як вераломна – спрэс! – цвітуць сады,
Што і гаркоты больш не заўважаю...
Чакаю – скроэзь! Чакаю – назаўжыды
Таго, каго пазбыла. І кахаю [5, 98].
Куды ні гляну – гурбы маразоў..

Душа “смуткуе, як загнаны звер”, залізываючи “нясцерпныя раны”. Жанчына прымушае сябе адкі-нучы туту і паверыць у новы шлях, дзе пахне чабор і “дол палае суніцамі”, дзе нішто не можа застрашиць, “нават сто грымотных навальніц” [“Душа смуткуе, як загнаны звер...”; 5, 136].

Тая сцежка, па якой хадзілі разам, зарастае жы-там, ідуць дажджы, мятуць снегапады, але ў герайні яшчэ стае сілы чакаць: “Я не люблю слаты. Я пача-каю” [“Я пачакаю”; 5, 153].

Невыпадкова ў вершы “Кантрасты” выка-рыстаны вобразы-сімвалы – чорны воран і белая ружа:

...Кружыцы,
Снуразарваўшы кілім,
Чорны воран над белаю ружай –
Як над выстыльым сэрцам майм [5, 118].

Ведаючы, што нічога не пайтараецца двойчы, ліръчнай герайні вырашае ўсё ж застацца з каханым, хоць і без яго. Ад гэтага балючага кахання яе душа ўвасобілася ў каліне. Жанчына стаіць над безданню, у яе толькі адно жаданне – каб яе каханы не аблінуў каліну, бо каліна – гэта яна сама.

*Нясуджаны, я так скажу аднойчы,
Заглядаючы ў бездань, нібы ў дні:
Міні мой дом, і голас мой, і вочы.
Забудзь мяне. Яе – не абміні!*

*...Калі свято ад недаверу згіне,
Няспешна прывітай яе спарша:
Я так یабе чакала, што ў каліне
Адбілася уся мая фуша! [5, 123].*

Нясуджаны, я так скажу аднойчы...

Каліна ў фальклоры – сімвал няшчаснай жанчыны. Невыпадкова выкарыстала гэты вобраз Яўгенія Янішчыц. Ён ёсьць і ў вершы “Я ш ч э не з б ы т ы / с п а м і н...”. Святым калінам маўчыцца герайні. Ужо не просіць, не спадзеяцца. Яна прадчувае блізкі свой адыход. Больш не стае сілы ісці адной па жыццёвай дарозе. Калі ж ён вернецца, то будзе ўсё пранейшаму. Толькі не будзе яе:

*Ты зноў вяртаешся,
ате*

Няма мяне, каханы! [5, 147].

Свой боль лірычная герайні парадаўноўвае з боем. Усё завяршаеца. Нібы з бою, вяртаецца яна са свайго болю, і ўсё ж гадубіць успамін: “...Нязбыўны мой, заручымся журбою / Залёнаю, як раска і пальн!” [“Як доўга дождж ішье, а я не чую...”; 5, 152]. Балотная раска перадае адчуванне безвыходнай адчайнасці, балотнага пастаянства.

У апошніх вершах Яўгеніі Янішчыц лірычная герайні нібы предказвае хуткі фінал. Яна яшчэ змагаецца з сабою: “Парваліся, рассыпаліся струны? / Як Паганіні – на адной сыграй!” [“Не зараслі быллём гадоў паліны...”; 5, 172]. Але “дзіўны гном” ужо рыхтуе “ў пекле рай”. І пішацца верш “На ўсякі віпадак...”, у якім даюцца парады сыну,

*Бо можа так здарыцца,
Што заўтра –
Не выйду табе насустрэчу [5, 179].*

Стомленай ад жыццёвой дарогі падстае перад намі лірычная герайні ў вершы “Наша поле”: “Вось і пажата наша поле, / Аціхлі спеву каласы” [5, 183]. Яна азіраеца на свой няроўны шлях і просіць каханага, каб не паддаваўся чорнай скрусе. Нават цяпер, на мяжы расстання, яна застаетца такой самай шчырай, вернай свайму адзінаму каханню. Яшчэ пляе “душы струна”.

На голас ліры ізле герайні. Адзін з апошніх вершаў Яўгеніі Янішчыц так і называецца: “На голас ліры”. Кожны дзень – гэта гарачы вырай. Творчая асoba, яна не перастае здзіўляцца, радавацца, пра нешта клапаціца і лічыць свет паэта зайдросным, бо яму дадзена звыш “з нябесных промняў вобраз ткаць”, бачыць сэнс свайго жыцця ў творчасці:

*...I – заміраць на схіле лета,
І ў вольным слове ўваскрасаць [5, 189].*

Чалавек можа бачыць сэнс жыцця ў каштоўнасці творчасці, у каштоўнасці перажывання, у каштоўнасці адносінаў, г. зн. праз ту ю жыццёвую пазіцыю,

якую ён займае ў адносінах да лёсу. Каханне – тая каштоўнасць перажывання, якая валодае найбольшим патэнцыялам. Страціўшы каханне, чалавек усё роўна можа напоўніць вялікім сэнсам сваё жыццё. Калі да каштоўнасцяў творчасці і перажывання даадаць каштоўнасці адносінаў, то чалавечая экзістэнцыя ніколі не будзе бессэнсоўнай па сваёй унутранай сутнасці.

Лірычная герайні Яўгеніі Янішчыц імкненца зразумець каштоўнасць адносінаў тады, калі трапляе ва ўладу абставінаў, якія не можа змяніць. Яна спрабуе асэнсаваць іх, прыстасавацца да іх, надаць нават пакутам багаты жыццёвы змест: “З табой і без یабе я прывыкаю жыць”. Яна магла б знайсці сэнс свайго існавання ў сітуацыі, на першы погляд безвыходнай, калі б усвядоміла да канца каштоўнасць адносінаў, калі б навучылася жыць у супаддзі са сваім лёсам. Яна ж толькі набліжалася да гэтага.

Прымірэння з сітуацыяй не адбылося. На першы план найвышэйшай мэтай заўсёды выходзіць каханне як найвялікшая каштоўнасць перажывання. Але каханне прынесла і радасць, і горыч расчараўвання, і таму спачатку герайні стараеца выпрацаваць стаўленне да жыццёвой сітуацыі, а потым адбываеца поўнае яе непрыманне. Ідзе барацьба. З самой сабою. Гэтая барацьба асабліва відавочная ў вершах зборнікаў “Пара любові і жалю” і “Каліна зімы”.

Магчыма, апінуўшыся ў падобнай сітуацыі, пэўны прамежак жыццёвага шляху чалавек павінен прайсці адзін: каб да канца спасцігнуць сябе, знайсці сэнс жыцця ў канкрэтных абставінах. Лірычная герайні можна ідзе сваёй жыццёвой дарогай. Але з кожным крокам ёй ўсё цяжэй спраўляцца з адзінотаю. Яна імкненца рэалізуваць свае унікальныя здольнасці, сканцэнтраваўшы ўвагу на самасцярджэнні праз творчасць. Цяжкасці пайсядзённага жыцця становяцца магчымасцю для фармавання характару і развіцця ў сабе сілы і мужнасці. У перыяд духоўнага крызісу лірычная герайні звяртаецца да духоўных каштоўнасцяў, набытых нашым народам на працягу стагоддзяў. Але ж і яны сёння ў занядзе.

Духоўны крызіс творцы ў спалученні з духоўным крызісам грамадства прыводзіц да пошуку выйсця ў нечым іншым, у пераўзыходжанні сябе – да “сэрцаразрэву”.

Праз далучэнне чытача да трагедынага пафасу творчасці Яўгеніі Янішчыц, праз супакутніцтва, суперажыванне адбываеца ачышчэнне, духоўнае ўзвышэнне асобы, спасціжэнне чалавечай экзістэнцыі і ўсведамленне чалавечага жыцця як найвялікшай каштоўнасці на зямлі.

Літаратура

1. Янішчыц Я. Снежныя грамніцы. – Мінск, 1970.
2. Янішчыц Я. Ясельда. – Мінск, 1978.
3. Янішчыц Я. На беразе пляча. – Мінск, 1980.
4. Янішчыц Я. Пара любові і жалю. – Мінск, 1978.
5. Янішчыц Я. Каліна зімы. – Мінск, 1987.
6. Янішчыц Я. Выбранае. – Мінск, 1998.